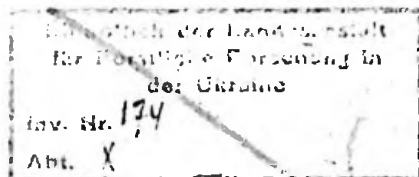

С О Ю З Л І С П Р О М

СРСР—ВРНГ

СЕРІЯ НАУКОВИХ ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОГО ЗОНАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІД-
ЧОГО ІНСТИТУТУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА Й ЛІСОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

ВИПУСК 7

Ю. М. ВИСОЦЬКИЙ

ПРО ПРИРОДНИЧИЙ НАПРЯМ ЛІСОВОЇ ДОСЛІДЧОЇ СПРАВИ НА УКРАЇНІ

ДР 54

СЕРІЯ НАУЧНЫХ ИЗДАНИЙ УКРАИНСКОГО ЗОНАЛЬНОГО НАУЧНО-ИССЛЕДОВА-
ТЕЛЬСКОГО ИНСТИТУТА ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА И ЛЕСНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

ВЫПУСК 7

Ю. М. ВЫСОЦКИЙ

О ЕСТЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКОМ НАПРАВЛЕНИИ В ЛЕСНОМ ОПЫТНОМ ДЕЛЕ НА УКРАИНЕ

ДВОУ ДЕРЖТЕХВИДАВ

СССР — ВСНХ
С О Ю З Л Е С П Р О М

СЕРИЯ НАУЧНЫХ ИЗДАНИЙ УКРАИНСКОГО ЗОНАЛЬНОГО НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ИНСТИТУТА ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА И ЛЕСНОЙ
ПРОМЫШЛЕННОСТИ

ВЫПУСК 7

Ю. М. ВЫСОЦКИЙ

О ЕСТЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКОМ НАПРАВЛЕНИИ В ЛЕСНОМ ОПЫТНОМ ДЕЛЕ НА УКРАИНЕ

Г О С Т Е Х И З Д А Т

ХАРЬКОВ — 1931

СРСР — ВРНГ
С О Ю З Л І С П Р О М

СЕРІЯ НАУКОВИХ ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОГО ЗОНАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІД-
ЧОГО ІНСТИТУТУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА Й ЛІСОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТИ

ВИПУСК 7

Ю. М. ВИСОЦЬКИЙ

ПРО ПРИРОДНИЧИЙ НАПРЯМ
ЛІСОВОЇ ДОСЛІДЧОЇ СПРАВИ
НА УКРАЇНІ

Д Е Р Ж Т Е Х В И Д А Н Н Я
ХАРКІВ — 1931

Бібліографіч. опис цього видання вміщено в „Літопису Українського Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати.

СЕРІЯ НАУКОВИХ ВИДАНЬ УЗНДІЛГ і ЛП Є ПРО-
ДОВЖЕННЯ ВИДАНЬ „ТРУДІВ З ЛІСОВОЇ ДОСВІД-
НОЇ СПРАВИ НА УКРАЇНІ“, ЩО ЇХ ВИЙШЛО ДО
1931 р. П'ЯТНАДЦЯТЬ ВИПУСКІВ

СЕРІЯ НАУЧНЫХ ИЗДАНИЙ УЗНИИЛХ и ЛП ЯВ-
ЛЯЕТСЯ ПРОДОЛЖЕНИЕМ ИЗДАНИЙ „ТРУДОВ ПО
ЛЕСНОМУ ОПЫТНОМУ ДЕЛУ УКРАИНЫ“, КОТОРЫХ
ВЫШЛО ДО 1931 г. ПЯТНАДЦАТЬ ВЫПУСКОВ

Ю. М. ВИСОЦЬКИЙ

ПРО ПРИРОДНИЧИЙ НАПРЯМ ЛІСОВОЇ ДОСЛІДЧОЇ СПРАВИ НА УКРАЇНІ

І. ПРО РОЗМЕЖУВАННЯ ҐРУНТІВ І ПЛОЩ МІЖ ЛІСОВИМИ ТА НЕЛІСОВИМИ ВІДДІЛАМИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Розриваючи останні рештки індивідуалістичних буржуазних пут, що сковували наші сили, нашу землю, наші широкі простори, ми виходимо на чисте поле—лоно матері природи, де все ясніш і яскравіше визначаються її форми, її здібності, її виробниче обличчя й можливості.

Без стовпів і кордонів, без всяких неприродних перепон, ми поведемо нашу дружню, всесоюзну оранку і на глибоко підпушений ґрунт будемо сіяти насіння найвищої культури.

Нам треба бути до цього готовими. Ми не повинні забувати, що ґрунт наш хоч і глибоко зораний, а все таки переховує в собі рештки старих хороб, глибокі корні, чіпкі корняки й легко заносне насіння таких шкідників, як осот, пирій, берізка, гірчак і різні чортополохи...

Всяка нова культура потребує не лише зорати ґрунт, але й добре його почистити, вичісати й заскородити.

Добре, звичайно, вичистити ґрунт суцільним чорним паром. Якщо ж це трудно зробити всюди, то треба місцями тимчасово скористати з дешевих просапних культур.

Перед нами чисте поле. Де й чим його засіяти? Яку площу, яке місце (позиції й експозиції) відвести, під які хлорофільні фабрики, сільсько-господарські заводи? Що нам треба для того, щоб якнайправильніш, найкраще розв'язати ці питання й скласти вірний многорічний план?

Що треба для цього? Треба озброїтись знанням природи, умілістю техніки, глибоко в далечинь життя заглянути провізорними політекономічними твердженнями геніяльних проводирів, і до деякої міри естетикою, що надає краси, поєднує ті зелені хлорофілоносні шати, які, покриваючи наше поле, стають фабриками потрібних нам ресурсів. Серед цих сільсько-господарських шат частина, ніби одяг, змінюється правильно, періодично, щороку, це—польові культури; інша частина менш мінлива, це—луки, вигони, і, нарешті, третя частина—ліси, що ростуть десятки, сотні літ, найкраще природно самовідновлю-

ються, й таким чином посідають свої площі найдовше й найпостійніше. Отже польові засіви найлегше перепланувати, луки й вигони вже трудніше, а лісові займища потребують тривалого, якщо не довговічного фіксування. Їх легко зменшити, скоротити, але відновлювати, переміщувати, утворювати заново доводиться з великою витратою сил, часу й капіталу. Тому плянувати лісові займища треба найпередбачливіше, як з погляду політекономічного, так і з природничо-географічного, і топографічного, щоб уникнути в майбутньому переплянування, яке викликає нелад у лісному господарстві.

Ми говоримо за потребу сталого, ґрунтового, малорухливого консервативного плянування лісових площ і маємо на увазі в цій статті зупинитися на природних підвалинах такого плянування. Вважаючи на деяку мінливість потреб на лісові матеріали і в лісовій пертиненції, що залежить від часу й розвитку життя та, ймовірно, може примусити вносити значні зміни в плани лісових займищ, доцільно поділити рельєфні утворення, себто площі з різними формами рельєфа й різними ґрунтами, на площі різної, так би мовити, лісо-тривалости, лісопотреби. Під цим ми розуміємо, що на деяких поверхнях, як ось на легких пісках, на кручах гірських скель, по балках та ярах потреба мати ліс є найбільша. Це, так звані, „абсолютно лісові ґрунти.“ Причина ясна, то й не зупинятимемося на цьому. Але треба додати, що не можна всякий ґрунт вважати за „абсолютно“ лісовий, бо за певних умов, навіть на гірських кручах, часом корисно й потрібно робити спорудження, щоб зміцнити ґрунт (терасування) і замінити ліс виноградником, садибою, садком тощо, так само і по ярах та на пісках. Та ці роботи потребують дорогих технічних споруджень, високої культури, і через те їх використовують на крайній випадок. Доцільніше такі площі назвати найбільш лісопридатними.

Чимало такої лісової площі за попередньої державної безпляновости було незаконно одібрано від лісу й пущено під оранку або випас, в наслідок чого утворилися леткі піски, яри, змивався ґрунт з кам'янистих скель. Ось чому широкі пустки, або мало родючі поля й випаси ми маємо в таких місцях, де можна було вирощувати й широко продукувати різні типи лісових насаджень різної цінности. Брак у таких місцях лісу утворив загрозу для сумежних займищ, що, залишившись без захисту лісу, посилено розмивалися, розрівнювалися вітром, заносилися піском, мулом, ринею, а також нечуваною раніш повіддю з річок та балок, що на весні значно сильніш розливаються, а літом більше пересихають, ніж то було до лісознищення.

За панування приватної власности неможливо було заохотити всіх власників заліснювати такі місця й цим запобігти нових спустошень. Нині, за Радянської влади, всі такі місця треба точно і повністю заінвентаризувати. Подібні площі, що на них зберігся ліс, треба пильно оберігати, а безлісні заліснити в першу чергу певними породами, або різними породами та сумішами, як до типів умов.

До цієї групи доводиться залучити й подібні місцевості поза межами колишніх лісів, степові місцевості з вимитими водою ярами, розбиті й зорані легкі супіскові ґрунти й кручі скель. Тут для того, щоб садити ліс, буде більш природних перешкод, роботи будуть менш продуктивні ніж в лісовій смузі, але часом конче потрібні.

Виділяти такі лісозаймищні площі треба по всій Україні, точно їх інвентаризувати, зазначити на мапах і скласти план лісового господарства (поступові прорубування, поступові чи вибірні порубки тощо).

Розуміється, що за наявності дослідної лісової організації, виробляються методи заліснення, запровадження цінних порід (по-части екзотичних), порубок, догляду і відновлення, все це ув'язується з системою науково-дослідної справи в межах районного поділу під загальним керівництвом науково-дослідного інституту. Але про це потім.

До цих же лісопридатних площ в межах України слід залічити ще деякі болотяні місцевості на півночі (надто на Поліссі) й по деяких долинах річок. Відомо, що ліс і взагалі деревна рослинність посилено десугує (висмоктує своїм корінням) воду з ґрунту більше, як інша рослинність. Тому дренаж ґрунту за допомогою лісу набуває практичної ваги. Найбільшого значіння дренаж за допомогою лісу набуває в таких заболочених місцевостях, де немає потрібних ухилів для легкого дренажу, і де з тієї причини воду не можна скоро відвести в бік. В багатьох місцях такі болота й площі, що повертаються помалу на болото, можна з успіхом дренувати лісом. Але це робити треба вмючи; ті-ж, що під лісом, треба точно виділяти й причисляти до лісозаймищних місць, які не слід обезліснювати. Крім того, треба виробити систему порубок на таких місцях і уникати суцільних, а надто новітніх „концентрованих“ рубань.

Намітити, визначити і вивчити такі місцевості повинна насамперед, певна річ, лісова дослідна справа. Вона має опрацювати систему культури в таких місцях і запроваджувати це через районні організації.

Далі йдуть площі (ґрунти), що їх можна б було назвати „лісокорисні.“ Сюди варто віднести всі ті площі, які, або на підставі їхнього географічного й державного становища, або особливої користи від лісової пертиненції, або ж, зрештою, від того, що так вони утворилися, мають свої внутрішні особливості для народного господарства,—вигідніш мати їх заліснені, аніж під іншими займищами (рілля, луки, відкриті вигони та інш.) За нинішнього, більш менш, звичайно, пролонгированого в близьке майбутнє, часу, за нинішніх і близько майбутніх державноекономічних умов ці ґрунти найвигідніш було б експлуатувати як лісові. Точно виявити ці площі (ґрунти) з прогнозом хоча б на найближчий час (років на 50) в усьому обсязі навряд чи можливо. Але деякі з них намітити ми маємо підставу й мусимо.

Природні умови зазначених місцево-поверхніх утворень надто константні в порівнанні з умовами політико-економічними, а їхні

кордони, особливо, з полями та лугами—не дуже тривалі. Але все ж, як уже зазначено, лісові площі тягнуть до консерватизму, до більшої константності, і їх треба виділяти передбачливіше, і руйнувати надто обережно.

Чим керуватися, намагаючись ідейно обґрунтувати, розподіл площ між лісовими і нелісовими займищами? Насамперед, за наочніше та безперечніше твердження можна вважати таке:

1) Віддавати під ліси треба значної стрімкості схили, похилості та місця, взагалі, рельєфні, ті, що мають яри, рівчаки, горби тощо.

2) Переважно під ліси віддавати такі ґрунти, що легко втрачають свою структуру, перетворюючись від того, що їх обробляють, або збиває худоба—в безструктурні порохи, що але провітрюються, легко змиваються, розвіюються. Це—більш ґрунти легкі, піскові, глеюваті.

3) Переважно під ліси віддавати такі ґрунти, де на глибині мало доступний або недоступний для коріння травистої рослинності, але ще доступний для рослинності деревистої, є багатіший ґрунт, з якого корені можуть добувати неорганічні, поживні речовини. Найзвичайніше, коли багата суглиниста, (іноді навіть кербонатна) морена вкрита нетовстим шаром покрівного піску. Це трапляється найчастіше на півночі, особливо, в межах Полісся. На таких піскових ґрунтах місцями ростуть багаті й дуже цінні сугрудки та субори, а поле під ними швидко виснажується. І чимало таких ґрунтів, що неправильно вирубані, варто було б повернути під ліс, щоб найкраще використати їхню глибоко занурену родючість.

Всі такі утворення слід вивчити лісовій дослідній організації, як в напрямку географічному, так і в топологічному (місцевому, стаціонарному), глибину ґрунтових нашарувань (до 5 і більше метрів), фізику, хемію й гідрорежим цих ґрунтів, як ці ґрунти сприймають різну, переважно, рослинність, їхню обробку (ґрунтів), вплив скотозбою, задерновіння та інше. Всі ці дослідницькі роботи слід фіксувати стаціонарно (на дослідних пунктах) і розп'янувати в межах різних районів за порядком похідно-експедиційних досліджень.

Отже, слідом за вивченням типів природних та стану штучних лісів на Україні (перше з того лісова дослідна справа уже близько до закінчення порядком попереднього наближення) повинно йти вивчення різних лісо-рослинних умов і лісових та безлісових українських ґрунтів і нашарувань поверхні (наноси оголення, яри, крути, болота тощо), щоб ідеально плянувати різні сільсько-господарські займища, і переважно лісові займища поміж іншими.

Спочатку складають схему розміщення всіх таких утворень в зв'язку з гео-гідро-рельєфом, переносячи її з району в район, із зони в зону. При цьому її елементи—типи місцеповерхніх утворень, треба відзначити й більш-менш точно описувати. В такий спосіб постає, так би мовити, інвентарна графовка місцеповерхніх утворень

на Україні (більш-менш щільно пов'язана з деталізованою досконалою ґрунтовою мапою). Потім, шляхом додаткових і перевірних землепорядних дій, цю графовку заповнюють числами, що означають гектари поверхні, з відповідними плянами і зведеними мапами.

І вже потім за такими мапами й відповідними інвентарями позначається все те, що є в наявності (ліс, поле, села). При тому, ми помітимо цілу низку невідповідностей, протиріч, що їх треба виправити й погодити з вимогами, які постають з природних умов та політ-економічних перспектив.

Отже перед нами широке поле діяльності, так би мовити, шиття ідеального накриву і вбрання для визволеної від пут власности нашої народньої землі.

Нарешті, третій розряд ґрунтів, частину яких доводиться віддати лісовій рослинності, посідає ліс, не зважаючи на те, що ґрунти ці вважають за більш придатні для нелісових займищ. Це—лісові площі, в так званому лісопіллі. Ліс тут є за головну цінність не з причини продукування лісових матеріалів, а замежною пертиненцією, себто своїм впливом, що поширюється за межі його площі. Цей замежний вплив в данному огляді розподіляється на замежний вплив у просторіні і в часі.

Замежна пертиненція в просторіні має на меті постійне чи не змінне лісопілля; інакше кажучи, полезахистне лісопілля. Під цим ми розуміємо захист поля (інколи—інших нелісових займищ) лісовими смугами й узліссями лісових масивів проти шкідливого впливу вільного вітру на широкі незахищені місцевості. А саме: 1) проти зимових вітрів, що здувають і переносять сніговий накрив; 2) проти весняного, інколи також зимового, осіннього вітру, що видаває й переносить розпушені після обробки ґрунти іноді навіть з прорістю полевого засіву (т. з. „чорні бурі“) і 3) проти т. з. суховіїв, сухих, теплих або душних вітрів протягом вегетаційної доби, що завдають шкоди в засуху, спричиняючи до швидкої втрати вологи ґрунтів і рослин. Дехто вказує для останнього моменту ще й на уволоження від полезахисних насаджень через дотичні до ґрунту шари повітря, насиченого випарами лісових насаджень¹. Крім позитивних впливів узлісся і лісові смуги мають ще й шкідливі впливи (збільшена амплітуда коливання температури над ґрунтом чи засівом; утворення довгих снігових заметів, що утрудняють своєчасну обробку повесні ґрунту і засівів, випрівання озимини; висушування ґрунту сумежного поля корінням дерев і чагарнику—загалом до 10 метрів, засмічення поля сорняками, від країв на узлісся тощо).

Всі ці різні впливи (замежної пертиненції,) ще мало й недосить точно вивчено через невідосконалість методологічних способів обліку (порівняння поля захищеного й незахищеного), але здебільшого облік урожаю дає деяку (іноді значну) перевагу, що в купі з прямою матеріаль-

¹ Ці випарювання здебільшого не стеляться по землі, а швидко підносяться до горішніх шарів повітряних течій, що вони їх переносять в інші місцевості.

ною продуктивністю самих насаджень, утворюють умови, що доводять до цілісності застосування захисту поля узліссям, лісосмугами, живоплотом. І хліборобство наше, надто на півдні, в степовій смузі, за п'ятиліткою має утворити полезахисні насадження за широкою програмою роботи.

Великі роботи щодо садження лісу по наших радгоспах та колгоспах, безумовно, не тільки відберуть від польових культур частину цінного польового ґрунту, але й потребують відповідного лісового садива, що не завжди є скільки треба (стихійність врожаю насіння цінніших порід, особливо дуба), вимагають значної витрати робочої сили на численні „очистки“ літом, себто розпушення ґрунту, знищення сорняків (а ми й без цього нелегко справляємося з обробкою пропашних польових культур) і т. ін. Все це потребує точніше вивчити й врахувати справу захисту поля лісокультурними смугами й живоплотом (теж саме й щодо застосування механічної обробки поля трактором тощо).

Лісова дослідна справа може взяти на себе (й бере) лише завдання виробити й радити найпридатніші типи культур лісових та живоплітних насаджень, а також завдання догляду за ними й організації експлуатації їх. Далі лісова дослідна справа запроваджувала й надалі може запроваджувати деякі дослідження над пертиненцією утворених насаджень, що впливають на силу вітра (ізопневми), на сніговий накрив, на розподіл ґрунтової вологи (топоізоплети). Проте, організувати дослідні польові культури з відповідною пильною обробкою ґрунту, плодозміном, уборкою й обліком врожаю і т. ін., як того потребує точність наукових даних, дослідна лісова справа не може. Це справа рільництва, агрономічних дослідних організацій. Проект організації [правильного обліку впливу полезахисних смуг на врожайність поля запропонував я (див. „Как садить лес в наших степях“ і „Роль лісу у збільшенні врожайности“).

Щоби дати нашим агрономічним дослідним установам попередній об'єкт для такого дослідження, від мене запропоновано ще 1925 року виділити Володимирівську лісову дачу на колишній Херсонщині, на водорозділі Інгулець - Висунь, в якій на великій рівнині-плато є доволі багато полезахисних смуг, здебільшого меридіанального напрямку. Нині цю дачу вже передано в розпорядження організації польової дослідної справи.¹

Інше лісопілля є змінне лісопілля. Тут маємо на увазі вплив лісу за його межами не в простороні, а в часі. Організувати такі госпо-

¹ Тут я хочу сказати кілька слів про себе. Мене, не знати чому, вважають за супротивника полезахисної справи за допомогою лісових насаджень. Це цілком неправильно. Правда, я не ентузіаст цієї справи, не сліпий оборонець її широкого шаблонного застосування, бо я не вважаю, що загальну користь доведено й точно визначено (див. вище), а особливо в географічному мірілі (на півночі, півдні, заході, на сході лісової смуги, в степовій рівнині, в степу рельєфнім, чорноземнім і буро-каштановім тощо). Ось чому я вважаю, що треба поставити поширені й мінливі досліди з насадженням полезахисних смуг в наших радгоспах. За межами дослідів лісові насадження слід запроваджувати у безперечно потрібних і придатних умовах (див. згадані статті.)

дарства вважаю за передчасне, але поставити досліди, на мою думку, потрібно, щоб, так би мовити, ввести ліс в польову сівозміну. Агрономія добре знає й застосовує багатолітні засіви трави (травосіяння), щоб утворити сприятливі зміни ґрунту для нових польових посівів. Але ж лісопільля у нас цілком не вивчено й регулярно не застосовується¹.

Дослідну лісопільну установу (лісництво чи дослідне поле,) слід, на мою думку, організувати на легкому супісковому ґрунті, дець в Глухівському районі (Ямпіль тощо), в північно-східній або північній частині України.

Мета — поліпшити структуру ґрунту під лісом і використати через ліс глибокі ґрунтовні споживні речовини та перенести їх з лісовим опадом до верхніх ґрунтових шарів; також і досліди вапнування для збільшення ґрунтів „вбірного комплексу“.

II. ДОСЛІДЧІ БАЗИ

Перспективам інших спробних і дослідницьких робіт на Україні присвячено мої нариси, видруковані у вип I, VI та X „Трудів з лісової дослідної справи на Україні“. Тепер крім центральної дослідної станції у Харкові та її філіялу в Ракитному, маємо ще такі районні станції та лісництва:

I. Дарницька, що із своїм ентомологічним відділом є частина центральної організації. Центр ентомологічних і фітопатологічних робіт; вивчення суборі й її поновлень. Керівник З. С. Голов'янюк.

II. Тростянецьке дослідне лісництво, в Сумській окрузі, близько станції Смородино. Біологія нагірної діброви і суборі з давніми культурами сосни, вологообіг під нагірною дібровою (робота П. К. Фальківського), її продуктивність, підтипи, поновлення, запровадження екзотів. На жаль, великі зруби з частини старих лісостанів, поспішні й концентровані, залишаються на великих площах, що їх важко в скорім часі та як слід поновити. Правда, і тут можна зробити низку спроб, але вони будуть непланомірні, гіпертрофовані, щодо гірших умов (великі порубки без доброго впливу лісових стін на поверхню, яка вкривається дерниною, особливо, коли матеріалів довго не прибирають). Такі умови, звісно, іраціональні, і ставити за них великі дослідницькі роботи в перспективах нормального розвитку не цілком доцільно. Значно сприятливіші перспективи для майбутнього нормального господарства мають організовані в лісництві досліди послідовних порубок і порубок „вікнами“, що їх розвиток потребує значної площі лісостанів, близьких до вистигання. Інша частина лісництва — суборова, по той бік залізниці (на схід), є зовсім інший об'єкт вивчення — помилок чистих соснових культур, біології утворених насаджень, їх виправлення й досліди щодо утворення інших (мішаних) культур. Між іншим, тут було закладено

¹ Див. „Несколько слов о лесополье“ Г. Н. Висоцького в „Лесном Журнале“ за 1918 рік.

особливий „пінетаріум“, що становить досить великі клітини рідких чистих соснових насаджень на суборовому піскуватому ґрунті сосни з насіння різного походження в межах СРСР (європейської частини від В'ятки до Закавказзя). На жаль, через деякі помилки стан згаданого пінетаріуму нині далекий від бажаного. Він дуже поріс пирієм та іншими гравими, що їх виполювати важко й дорого. Пізніше насаджена жовта акація покищо приймається і має кволий вигляд. Плекання нових дослідних культур (здебільшого мішаних), дослід із прорубками попередніх з постійними спробними площами по них, вивчення місць з поганим зростанням насаджень, спостереження за самозалісненням великого залізничного кар'єру (сосна, осика, срібляста тополя, різні верби, вільхи, в тому числі й *Alnus incana* з сусідньої культурної площі).

III. Маріюпільське дослідне лісництво (найдавніше, з 1892 року, колись дільниця експед. проф. В. В. Докучаєва) нині це єдиний дослідний пункт степового лісівництва на Україні й (крім, може, Донського лісництва при Новочеркаському інституті сільського господарства) в межах СРСР. Тут, і в сусідньому, колись Велико-Анадольському (нині Комсомольському) лісництві поширювалося степове лісівництво на степовому ґрунті, що відвічно був безлісний. Це, так би мовити, головне гніздо, огнище цього степового лісівництва. Заглиблюючись частиною у Велико-Анадольську лісову дачу (що її заклав Фон-Графф 1843 року), в її старіші насадження, що мають нахил злитися в одну учбово-дослідну установу, Маріюпільське дослідне лісництво має за свій об'єкт вивчити біологію штучно утворених, і почасти вже цивітованих (що набувають природних прав громадянства, самотривалість, самопоновлення) насаджень у різних рельєфних позиціях у великому лісовому масиві (В.-Анадольському) і як невеликі масиви, та як снігозбірні смуги (Маріюпільська дача), утворені за різними ідейними типами мішаних насаджень різних порід, переважно за, так званим, деревно-чагарниковим типом, що його виробило Маріюпільське дослідне лісництво. Нині, якщо не вважати на міжсмугові польові дільниці, лишається мало вільної площі для розвитку подальних насаджень лісу в межах Маріюпільського — В.-Анадольського лісництва. Постає дилема: 1) засаджувати міжсмугові дільниці поступово поширюючи й зменшуючи поля; 2) перенести нові культури будь-куди за межі колишньої скарбової дільниці, або 3) зовсім не насаджувати лісів на ґрунтах, що раніш ніколи не були під лісом. покищо нові культури поширюються повільно (менше як 10 га на рік) в невеликій вільній частині східного куту В.-Анадольської дачі та в поміжсмугових ланах Маріюпільської дачі (скупчення мережі смуг охоплювання деяких понижень — негативних частин рельєфу). Все ж очевидно, що справу з поширенням нових дослідних культур нерозв'язано.

В межах наявних насаджень Маріюпільської і В.-Анадольської дачі можна намітити чимало робіт. Це:

1) Виключно цікава й практично важлива робота щодо вивчення процесу цивітації утворених штучних лісових насаджень, себто вивчити явища в їхній природній самопереробці, щоб набути громадських прав необмеженої самостійності й перетворення степового чорнозему на особливий вид лісового ґрунту. З теоретичного погляду маємо тут грандіозний фітосоціологічний дослід, а з практичного, знаючи напрямки природної цивітації, ми можемо використовувати її для організації правильного лісового господарства з роботами щодо поліпшення і можливого збільшення майбутніх напівкультурних насаджень, себто таких, що в них доцільно комбінуються штучні впливи (порубка, додатковий засів, посадки) з природними самопливними явищами, тобто досягти найбільше позитивних наслідків, витративши найменше робітних сил і матеріальних засобів.

2) Вивчати органічну продуктивність Маріупільсько-В.-Анадольських насаджень різних типів щодо складу, віку, позицій та експозицій. Така загальна продуктивність (ергазія) викликає більший теоретичний інтерес, але в неї включається вивчення часткової продуктивності, продуктивності різних гатунків деревини, овочів і листя. Продуктивність деревини вивчає відділ ксилометрії (вимір деревини), який зветь (неправильно) таксацією.

3) Досліди рубань догляду. На жаль, в цьому напрямку в Маріупільському дослідному лісництві за останні роки (від початку війни) нічого не зроблено. Найостаннішими роками тов. Харитонович розпочав нові роботи, але наслідків їх ми ще не маємо. Ідея їх полягає в тому, щоб підтримувати насадження ввесь час в деякому певному стані повноти нижче за одиницю, за яку вважати відповідні дані сумарної площі основи „нормальних“ лісостанів за вживаними таблицями; інакше кажучи, встановити свої „норми“ повноти степових насаджень з максимальним приростом, вважаючи, що ці норми для степових лісонасаджень мусять бути нижчі за звичайні для вогікіших щодо підсоння лісових місцевостей. Крім того, слід визначити стан повноти лісостанів стійкіших і які довше живуть, для різних ґрунтів, позицій й експозицій степового рельєфу. Із спостережень бачимо, що проріджування степових насаджень робить їх стійкішими, якщо ґрунт не вкривається дерном.

4) Досліди рубань поновлення. А. Низькостовбурних рубань різного віку лісостанів, починаючи з 15 років. Мета — вивчити продуктивність молодих та паросткових лісостанів різного віку та успішність їх паросткового поновлення.

В. Теж для рубок середнього (мішаного) господарства.

С—для високостовбурного, насіннєвого самопоновлення (п. 1), як без особливих додаткових втручань, так і запроваджуючи цінні породи через підсів і підсади.

5) В зв'язку з вивченням ефектів різних рубань намічається докладне вивчення режиму вологи в ґрунті. Вивчення вологости ґрунту

до великої глибини (не менш, як на 3 метри, а краще—до 5—6 метрів) було встановлено ще за часів зародження Маріюпільського дослідного лісництва в вигляді Вел.-Анадольської ділянки експедиції лісового департаменту під керуванням проф. В. В. Докучаєва¹, і 1893 р. я вперше вирахував обіг води під лісом і полем.

Від половини до половини	Квітень Травень	Травень Червень	Черпень Липень	Липень Серпень	Серпень Версень	Версень Жовтень
Під лісов. насаджен. . .	0,0	3,5	4,2	6,8	2,8	0,8
Під полем	2,1	4,3	2,6	4,1	1,1	0,3

Це — показники у міліметрах у пересічних добових витратах від середини (половини) одного місяця до середини другого.

Пересічна добова витрата з половини квітня до половини жовтня становить під лісом 3,45, під полем — 2,85 мм.² Останніми роками наближені до цих дані одержав Фальковський П. К. й Акопов В. І. з Тростянецького лісництва й Чугуєво-Бобчанського. Облік таких витрат і стан запасу вологи в ґрунті має дати підставу для посилення й скорочення рубань, щоб усунути важку кризу від нестачі вологи.

6) У зв'язку з вивченням змін вологості ґрунту в Маріюпільському дослідному лісництві свого часу я організував спостереження над режимом змін рівня ґрунтових вод³. Кілька років як ці спостереження поновлено, але досі не оброблено. Було б корисно поширити й обробляти спостереження по ґрунтовій гідрології в співробітництві з гідрологічним відділом ВУАН за керівництвом академ. Оппокова. Ці спостереження мають велику вагу щодо вивчення біології лісу в степовій та лісостеповій смузі України і всього Союзу.

7) В Маріюпільському дослідному лісництві є парне устаткування для метеорологічних спостережень, дві метстанції — посеред лісового масиву й за межами його, в водозборі балки Тахли, за однакових умов рельєфу й високости. Мета цієї пари — точно встановити різницю мікропідсоння лісової галявини й незахищеного степу за рівних інших умов.

Не легко було за часів столипінського розпорошення казенних оброчних статей під хутори добитися, щоб на ділянці Тахли виділити

¹ Див. авторів: 1) „Биологические, почвенные и фенологические наблюдения и исследования в Вел.-Анадоле“, гл. I в „Труд. Опытн. Лесничества“, изд. 1901 г. и гл. II в 1902 г. 2) В журн. „Почвоведение“ за 1899 г. № 3, 3) „О взаимн. соотнош. между лесн. растит. и влагою преим. в южно-русских степях“ — в „Трудах Оп. Лесн.“ за 1904 г. и др.

² Див. так само авторове „Учение о лесной пертиненции“ Ленингр. 30, стор. 73, або „Наука про лісову пертиненцію“, Харків 1929 р., стор. 45.

³ „Учение о лесн. пергиненции“ так само, стор. 80, українське — стор. 50, потім „Омброзапарометрические коррелятиви“ в журн. „Почвоведение“ за 1928 г. № 3-4-й доповідь на другому Всесвітньому Конгресі „Почвоведение“ 1930 р. № 4.

такі площі під степову станцію. Проте, й досі ще не пощастило, як слід поставити парні спостереження. Нині обидві станції сполучено телефоном; їх (станції) треба добре перевірити, устаткувати новими приладами, дати надійних спостерегачів, і поставити на чолі робіт фахівця лісового метеоролога.

Крім цих спеціальних робіт у Маріюпільському дослідному лісництві мають відбуватися по можливості всілякі загальні спостереження й за керуванням фахівців від центральної станції і від Дарниці (фенологічні, ентомологічні, фітопатологічні, симбіотичні—мікорица, тощо, за екзотами, селекцією, тощо).

Я розповідав докладніше про роботи Маріюпільського дослідного лісництва тому, що, на мою думку, їх найбільше треба пожвавити. Маріюпільське дослідне лісництво є у нас і в усьому Союзі, крім дач при вузах (колишн. лісового Інст. під Ленінградом і Петровської Академії під Москвою) найдавніше і в той же час, так би мовити, мое „кубło“, де я провадив мої особисті спостереження і розсліди з 1892 р. І ось нині завмерло, від нього немає ніяких друкованих праць. Пожвавити це лісництво є одне з найближчих завдань реконструкції лісової дослідної справи на Україні.

IV. Весело-Боковеньківська дослідна діляниця, колишній парк Н. Л. Давидова близько ст. Долинської Півден. Залізниць; має головне значіння, як дендраріум або дослідний арборетум в степовій частині України. Щодо ґрунту й гідрології, то її умовини близькі до умовин Маріюпільського дослідного лісництва (Вел.-Анадоля) в чорноземній смузі в південній частині зони звичайного чорнозему з пересічною кількістю опадів в 450 (400—500) мм за трохи м'ягчіших континентальних умовин (температури й її коливань, вологости повітря) і трохи менш важкому ґрунті (*infra*). Щодо натуралізації, акліматизації, селекції лісових порід, то ця дослідна діляниця має стати за центр для степової смуги (з філіями в Маріюпільськ. дослід. лісниц.), а як дослідний лісокультурний пункт є теж філія Маріюпільськ. дослід. лісництва з його усіма найголовнішими роботами. Додатково до Велико-Анадоля (Маріюпільського дослідн. лісництва) на Весело-Боковеньківській ділянці є шпилькові насадження (переважно з австрійської чорної сосни), які хоч для чорнозема й мало придатні, але є дуже цікавий об'єкт для вивчення біології ліса в умовинах степової смуги. Деякі цікаві спостереження по Весело-Боковеньківській станції вже записано і є в портфелі Н.-Д. інституту.

Поповнення арборетуму, продовження заліснення балки Скотоватої, насадження головних захисних смуг, поширення лісових розсадників і шкілок, головне екзотичних і відбірних порід і рас—ось найближчі завдання В.-Боковеньківської ділянки. Звісно, разом із тим також і всілякі лісобіологічні спостереження і дослідні, напр., з підростанням сосни, дуба, ялівцю й інш., також входять до завдання цієї станції. Відносна близькість і зручність сполучення з Вел. Запоріжжям, що

будується, потреба В. Запоріжжя в екзотах, щоб озеленити місто, можливо, висунуть великі вимоги до В.-Боковеньківської дослід. дендрологічної ділянки, що слід задовольнити.

Ось на мою думку найголовніші перспективи робіт наших вже впорядкованих, діючих вже дослідних лісництв і станцій на Україні. Я не згадую вже про Володимирівську лісову дачу, про яку досить говорилося в моїх попередніх оглядах (особл. остан. вип. X „З лісової дослідної справи на Україні“, §§ 9 й 10) і яка через передачу агрономічній організації вже не є в складі лісових дослідних закладів, хоч дослід і консультацію по лісових культурах слід доручати нашим дослідникам.

Щодо нових лісових дослідних пунктів (лісництв), то насамперед слід згадати про Подільське, недалеко від Вінниці, дослідне лісництво: Цим лісництвом починатиметься з заходу низка зональних дослідних лісництв по нагірних дібровах в лісостепу: 1—Подільське, воно ж Вінницьке, 2—Тростянецьке (див. вище), 3—Чугуєво-Бобчанське б. учбове—Харківського с. г. інституту на Дінці, 4—вже за межами України—Шипівське і т. д. (див. далі). В межах Подільського дослідного лісництва, до якого слід би додати філіяльний пункт на південь до Молдавської С.Р.Р. або в її межах, де є сухіші діброви з густим чагарниковим підліском, і де ми маємо найбагатіші діброви щодо їхнього флористичного складу (гірний дуб, явір, граб, берека... до бука на дачі..., яка теж має стати за додатковий пункт) і з ґрунтами, що є перехідові від наших сірих лісових земель до, так званих, „Буроземів Раманна“—ґрунтів дібров Західньої Європи. Через ці Подільські діброви наші дослідні роботи в широколистяному чорноліссі з'єднуюватимуться із Західньо-Європейськими. До програми має безперечно належати вивчення біології усіх лісів, їхньої продуктивності, умови поновлення, властивості деревини і т. інше.

Докладніші вказівки маю на увазі подати, відвідавши місцевість, де буде організоване дослідне лісництво.

Далі йде намічене дослідне лісництво в Волинському Поліссі (Житомирське). За головний об'єкт там мають правити поліські бори-субори, сугрудники (груді), ольси, мшари, відповідні до них обезлісненні площі, заліснення їх, заліснення болот, запровадження цінних екзотів і відбірних рас... звісно, різного роду порубки, визначення продуктивності різних типів лісостанів тощо.

Далі слід висунути пристепові бори й субори в південній частині природного ареалу нашої звичайної сосни. Намічалось, примірно, Дніпропетровську базу з дослідним лісництвом в Новомосковському лісництві, або ж по Дінцю, примірно, Петрівське (колиш. Новоглухівське) лісництво. Нарада про відновлення пристепових борів, що має відбутися, напевно з'ясує це питання.

Далі, в загальній перспективі розвитку лісової дослідної справи на Україні слід відзначити дослідні пункти, або лісництва:

Донбаське.

Мелітопільське, або взагалі в південній сухій, солонцюватій приморській або присиваській зоні України, щоб створити типи лісових насаджень в цьому районі для потреб посадки полезахисних, присільських, присадибних та інших лісонасаджень.

Запорізьке чи Нікопільське — плавневе.

Олешківське — південно-піщане, в зв'язку з утвореною в Олешках станцією меліоративного відділу.

Щодо організації лісопольових дослідних робіт, то для цього лісоводам слід працювати спільно з агрономами.

Нині роля лісу на Україні, як в постійному, так і в перемінному лісопаллі, є підпорядкована, головна ж роля належить рільництву. Отже й організація лісопольових дослідних та технічних станцій повинна виходити від рільничого управління, притягаючи до співробітництва лісову дослідну справу й лісоводів. Вищезгадана Володимирська лісова дача, що перетворюється на лісопольову дослідну станцію, є лише початок справи, що має свої перспективи.

III. ЗОНАЛЬНІСТЬ ТА ЕКСТРАЗОНАЛЬНІСТЬ ЛІСОВИХ ДОСЛІДНИХ БАЗ

Як відомо, через головні напрямки змін елементів підсоння з півночі на південь (температурних), та ще у нас з NNW на SSO (воложних), наші природні райони витягнуто з WSW на ONO (як чорноземна смуга), утворюючи зони. Ці зони мені пощастило зв'язати з омбро-евапорометричними кривими (відношення суми опадів до суми випарювання) таким чином:

Лісова зона:	омб. евап.	> 1
Межі лісової зони	" "	$= 1$
Степова зона	" "	< 1

Межа лісової зони проходить впродовж північного краю чорноземної області, крім язиків, що вклинюються в неї, з легких, піскуватих ґрунтів, (Волинь, Брянське, Рязань, Цна, Сура, Черемшан, тощо). На деякій віддаленні на південь від цієї межі лісової та степової зон, проходить межа (омбр.-еварог. = близько 0,66) на терені степової зони, що відділяє лісостеп та тучний звичайний чорнозем від південного степу, південного чорнозему.

Ці дві межі (1 та 0,66 або $\frac{2}{3}$) на Україні викривлено так, що межу 1 (між лісовою зоною та лісостепом) особливо на Правобережжі, подекуди зсунено на Південь (через легкі ґрунти)¹, а межі $\frac{2}{3}$ (за ґрунтовою мапою Гр. Махова, між звичайним та приазівським чорноземом з одної сторони та південним чорноземом з другої сторони) утворюють велику завороть на південь (до східної частини Озівського моря та гирлів Дону) під впливом Донецької горбовини.

Широку чорноземну смугу, що обмежена цими двома рубежами,

¹ Очевидно тут неточність. Зсунено не саму межу 1 (одиниці), а зсунено межу колишніх суцільних лісів, болот (відсутність степу).

треба ще поділити на 2 частини: північнішу та південнішу. У північнішій—підсоння менш посушливе, і ліси посідають місцями великі площі, здебільшого пристосовані до вищих частин та високих правих берегів річок. Це—власне лісостеп. Південніша частина має лише дрібні переліски, пристосовані до заплавин, пісків, ярів та верхівлів річок і балок.

Отже маємо зони:

- 1) Лісову — найвологішу.
- 2) Лісостепову.
- 3) Чорноземну з дрібними перелісками.
- 4) Південно-чорноземну — найпосушливішу.

Ці зони добре визначаються на мапі ґрунтів Гр. Махова („Мапа ґрунтів України“).

В кожній із цих зон умовини для вирощування ліса різні:

1. В лісовій зоні, поки людина не знищила ліса, він переважав всюди, крім вкрай заболочених місць (на багатьох болотах ростуть ліси, мшари, ольшатники) і залитих водою. Тут ліс можна успішно відновити в будь-якому місці.

2. В лісостеповій зоні ліси посідали частину високих плято з суглинястим ґрунтом, отже вони тут задовольнялися тією вологою, що їй давали опади без стороннього додаткового відволожування. Вони природно поширювалися, посуваючись до степу і скорочуючи його площу. Ясно, що й тут кількість вологи слід вважати за достатню для нормального масивного лісовирощування.

3. В чорноземній зоні з дрібними перелісками, які щільно сполучено з ярами, верхів'ями річок, балок і річних долин, кількість вологи для нормального, здорового вирощування лісів масивами вже стає недостатня. Лісові, який поширяться на плято, або насаджений там, помітно бракує вологи. У верхів'ях, ярах, долинах переліски користуються з додаткової вологи, що заноситься збоку (конденсація на надземних речах, на деревах), що стікає з поверхні, від наносних снігів і, нарешті, ґрунтовими припливами і повіддю від річок.

4. В південно-чорноземній зоні вологи взагалі не досить, а крім того, ґрунт здебільшого є солонкуватий, часом на такій невеликій глибині, до якої сягають коріння дерев, тому штучне насаджування ліса натрапляє на великі перешкоди. Потрібне додаткове відволожування, виполіскування соли з вологоємких ґрунтів. Без цього лісові насадження ростуть дуже погано.

Дослідні лісові станції слід засновувати в кожній з цих зон і, навіть, по декілька в зоні, маючи на увазі хоча б ті зміни температури, що бувають із заходу на схід.

Зазначені зони переходять із меж України у межі РСФРР і далі на схід, становлячи суцільні утворення, що між ними природних елементів подібності більш, як між сумежними зонами. Тому доцільно організовувати дослідні пункти (станції, лісництва) по зонах так, щоб

українські і російські доповнювали одне одного і мали б спільну мету, завдання, методи та інші моменти зонального зв'язку.

Розгляньмо бажану мережу загальних станцій.

1) Як вище сказано, — зона судільних лісів (омб.-ев. > 1) на Україні насунена з півночі, переважно через широкі льодникові піщані поклади. Тому й північна мережа станцій має піти по цих піщаних покладах. Тут намічаються зональні станції Полісся і на Волині (Овруч), 2) Дніпро-Десна (Дубечанське, близько також Дарницьке дослід. лісн.), 3) Десна (Собич) Брянське лісн., 4) Приодзьке Полісся (Рязань-Касимів), 5) Приволзьке (між Нижнім і Казань на лівім боці). Все це — піщане Полісся вздовж межі (омб.-ев. $= 1$).

2. Мережа дібров лісостепу, починаючи від Поділля: 1) Подільське (близь Винниці — організується) з південною філією до м. Балти і, може, Чорного Лісу біля ст. Знаменка; 2) Червоно-Тростянецьке (філії до Полтави і близько Лубень, в остан. місці грабові); 3) Чугуївське (Кочеток — нагірня діброва), Оскіл (?), 5) Шипів ліс — Телерманівське лісництво (?). 6) Аткарск—Саратовське (?), 7) Самара; 8) Уфа (Башкирія)¹. До цього пасма, як відногу слід додати в межах України Наддонецькі нагірні діброви і, далі, діброви Донбасу, що розкинулись хоч і в подальшій степовій зоні, але по високих місцях наближаються до дібров наміченого пасма. Так само і в межах РСФСР можна намітити відніжки пасма на південь над Волгою і над Уралом вище Уральська.

3. Мережа сухих пристепових борів починається на Правобережжі: 1) Черкаськими борами, переходить на Лівобережжя до 2) Новоомошківського бору річкою Самарою; далі йдуть: 3) Донецькі Лівобережні бори від Чугуєва до Петровського (раніш Новоглухівського) лісництва, далі за межами України, 4) Доном (низів'я Хопра, Медведиці, Арчеда), напевно також 5) верхів'я басейнів Цни, Сури, Сизрані, 6) Бузулуцький бір, 7) Кустанай?

4. Низка штучних лісових дослідних лісництв чорноземної зони: 1) на СО від Первомайська? 2) Лозова? 3) Віднога Велико-Анадоль-Маріупільське дослідне лісництво, 4) Старобільське, 5) за Україною — Донське лісництво (Новочеркаськ. с.-х. інституту), 6) Камено-Степова (Докучаєвська) дослідна станція, 7) Аткарське?, 8) Самарські смуги колиш. Удільного відомства (Безенчуг-Тепловський), 9) Общій Сирт?... 10) Мугуджари?, 11) Барабинський степ? Від цієї низки рівнобіжно на Північному Кавказі в Єйсько-Кубансько-Кумському напрямку (колиш. Атаманське?..).

5. Ряд дослідів степового розводу лісів в зоні найсухіших степів по Шоколядно-Каштанових черноземах: 1) Одеса - Херсон? 2) Мелітопільське лісництво з філією до заповіднику Чаплі (раніш Асканія Нова), 3) за Україною — в північному Криму, кол. Медвеженське

¹ Зона Білоруських грудів (ст. Жорнівка) — Тульських засік — Казанських дібров проходить на північ від України.

ліс-тво (на південь від Манича, район радгоспу Гігант), 4) Єргеня (Еліста)... Уральське... Темірське...

6. Ряд лісових культур по південних піщаних утвореннях: 1) Олешки з сусідніми аренами від Кахівки до Кінбурнської коси (філії по Інгульцю й Молочній), 2) Цимляно-курмоярські піски по Дону, 3) теж Ачединські (що прилучаються до 3 ряду 4 пункту), 4) Єрусланські... і південніші піски Прикаспійські, від низів'я Терека, Куми (Ачикулак) до низів'я Волги (Хошеута, Уралу і т. інше).

В цих шости пасмах намічено на багато більше пунктів, ніж скільки є в дійсності дослідних лісництв, які надруковано курсивом. Ці ряди, так би мовити, є програма-максимум, до якої бажано наблизитись. Ми бачимо тут частково сумісні зональні пасма, з яких одні проходять по нагірних суглинках (власне зональних типах), а інші — по пісках. Тут ще бракує низки дослідних ділянок, які треба було б закласти на плавнях великих річок. За таку низку може бути:

7-й 1) Переритська на Дністрі, 2) Запорізько-Нікопільська на Дніпрі, 3) на Дону, 4) Чорноярська на Нижній Волзі і 5) на Уралі.

Поміж станціями кожної низки має бути тісний зв'язок. Їхні роботи мусять відбуватися за спільною програмою, з деякими частковими доповненнями. Але, звісно, це не усуває потреби в загальному зв'язку станцій сусідніх і віддалених районів. Далі, безперечно, ці станції, лісництва стають як районні бази, що кожна матиме в своєму районі мережу додаткових пунктів.

ПЕРСОНАЛ 30 ЛИП 2019

З М І С Т

I—XV випусків Трудів із лісової досвідної справи України

- I випуск—Матеріали наради з лісової досвідної справи в березні 1925 року. Ц. 1 карб.
- II випуск—С. Самофал. Природне відновлення й досвідні культури в борах України. Ц. 1 карб. 50 к.
- III випуск—Матеріали по степовому лісорозведенню. (Д. К. Крайнев та Чернявський). Ц. 1 карб. 50 к.
- IV випуск—До методи обліку зараженості сосни короїдами (З. Голув'янка). Ц. 2 карб.
- V випуск—До біології короїдів (Руднев) і До питання про додаткове харчування малого соснового лубоїда (Грезе) Ц. 1. карб. 25 к.
- VI випуск—Статті в справі насіннєзнавства, лісокультур та мікології проф. Ю. М. Висоцького, І. О. Яхонтова, О. С. Бондарцева, П. К. Фальківського та Я. М. Куди. Ц. 2 карб.
- Додаток**—Ботаніко-географічні основи лісознавства (скорочений виклад книги проф. К. Рубнера). Ц. 2 карб.
- VII випуск—Лісовідновлення на Правобережному Поліссі (з робіт дослідчої партії ВУПЛ'у, 1926 року). П. Погребняк, Д. Воробйов, В. Шмідт, проф. Г. Висоцький. Ц. 3 карб.
- VIII випуск—Лісові культури Червоно-Тростянецького досвідного лісництва. Погребняк П. С., Кожевников П. П. Жуков А. Б. і Фальківський П. К. Проф. Висоцький Г. Н., Рибачевський С. Ц. 3 карб.
- IX випуск—З робіт Дарницької Лісової Досвідної Станції. Проф. Г. Г. Махов, А. Іллінський, М. Грезе, Д. Руднев, В. Цюпкало, І. Жихарев. Ц. 3 карб.
- X випуск—Лісовідновлення в зв'язку з типами лісу на Лівобережному Поліссі України (з робіт дослідчої партії). Проф. Г. М. Висоцький, В. Е. Шмідт, П. С. Погребняк, Д. В. Воробйов, П. П. Кожевников. Ц. 3 карб.
- XI випуск—Лісовий типологічний визначник для Українського Полісся (типи умов місцевиростання, типи лісу, типи дерево-станів).—Д. Воробйов і П. С. Погребняк. Ц. 2 карб.
- XII випуск—З робіт Червоно-Тростянецького Досвідного Лісництва. Фальківський П. К., Жуків А. Б. Ц. 3 карб.
- XIII випуск—Витяг із стенографічного звіту наради про поєзакисні лісові смуги на Україні, що відбулася при НКЗС УСРР у лютому 1929 року.
- XIV випуск—Матеріали в справі степового лісорозведення. Проф. Новак А., Шустов В., Махов Г., Висоцький Г., Самофал С.
- XV випуск—Лісівниче-дендрологічний збірник. Автори: Харитонович Ф., Завадовський А., Іванова Є., Кисілевіч В., Олексієв І., Сидорченко Б., Давидов М., Скоробагатий О., Постригань С., Махов Г.

СОДЕРЖАНИЕ

I—XV выпусков Трудов по лесному опытному делу Украины.

- I выпуск—Материалы совещания по лесному опытному делу в марте 1925 г. Ц. 1 руб.
- II выпуск—С. Самофал. Естественное возобновление и опытные культуры в борах Украины. Ц. 1 р. 50 к.
- III выпуск—Матер. по степному лесоразведению (Д. К. Крайнев и Д. Ф. Чернявский). Ц. 1 руб. 50 к.
- IV выпуск—К методу учета зараженности сосны короедами (З. С. Головянко). Ц. 2 руб.
- V выпуск—К биологии короедов (Руднев) и К вопросу о дополнительном питании малого соснового лубоеда (Грезе). Ц. 1 руб. 25 к.
- VI выпуск—Статьи по вопросам семяноведения, лесокультурным и микологическим проф. Г. Н. Высоцкого, И. А. Яхонтова, А. С. Бондарцева, П. К. Фальковского и Я. М. Куды. Ц. 2 руб.
- Приложение—Ботанико-географические основы лесоведения (сокращенное изложение книги проф. Рубнера) Ц. 2 руб.
- VII выпуск—Лесовозобновление в Правобережном Полесье (из работ исследов. партии ВУПЛА в 1926 г.). Проф. Высоцкий Г. Н., Шмидт В. Э., Погребняк П. С., Воробьев Д. В. Ц. 3 руб.
- VIII выпуск—Лесные культуры Красно-Тростянецкого опытного лесничества. Проф. Высоцкий Г. Н., Шмидт В. Э., Погребняк П. С., Кожевников П. П., Жуков А. Б., Фальковский П. К. и Рыбачевский С. И. Ц. 3 руб.
- IX выпуск—Из работ Дарницкой Лесной Опытной Станции. Проф. Г. Г. Махов, А. Ильинский, М. Грезе, Д. Руднев, В. Цюпкало, И. Жихарев. Ц. 3 руб.
- X выпуск—Лесовозобновление в связи с типами леса Левобережного Полесья Украины (из работ исследовательской партии). Проф. Г. Н. Высоцкий, В. Э. Шмидт, П. С. Погребняк, Д. В. Воробьев, П. П. Кожевников. Ц. 3 руб.
- XI выпуск—Определитель типов лесов Украинского Полесья (типы условий местопроизрастания, типы лесов, типы древостоев). Д. В. Воробьев, П. С. Погребняк. Ц. 2 руб.
- XII выпуск—Из работ Красно-Тростянецкого Опытного Лесничества. П. К. Фальковский и А. Б. Жуков. Ц. 3 руб.
- XIII выпуск—Извлечение из стенографического отчета совещания о полезащитных лесных полосах на Украине, состоявшегося при НКЗ УССР в феврале 1929 г.
- XIV выпуск—материалы по вопросу степного лесоразведения. Проф. Новак А., Шустов Б., Махов Г., Высоцкий Г., Самофал С.
- XV выпуск — Лесоводственно-дендрологический сборник. Авторы: Харитонович Ф., Завадовский А., Иванова Е., Киселевич В., Алексеев И., Сидорченко Б., Давыдов Н., Скоробогатый А., Пострыгань С., Махов Г.